3 ـ ئىمامچىلىقنى ياقلايدىغان شىئەلەر

(ئون ئىككى ئىمامچىلار)

ئېنىقلىما:

ئون ئىككى ئىمامچىلىقنى ياقلايدىغان شىئەلەر ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلىپىلىكىگە ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ۋە ئوسمان ئىبنى ئەففان (ئاللاھ ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن رازى بولسۇن)لاردىن ھەقلىق ئىكەنلىكىنى دەۋا قىلغان مۇسۇلمانلارنىڭ بىر پىرقىسىدۇر. ئۇلار "ئىمامچىلار" دەپمۇ ئاتىلىدۇ؛ چۈنكى ئۇلار ئىمامچىلىقنى ئۆزلىرىنى مەشغۇل قىلىدىغان ئەڭ ئاساسلىق ئىشلارنىڭ بىرى قىلىۋالغان. ئۇلار يەنە ئون ئىككى ئىمامچىلار، دەپمۇ ئاتىلىدۇ؛ چۈنكى ئۇلار ئۆز داۋلىرىدا، ئون ئىككى ئىمامنىڭ ئاخىرقىسى سامىرادىكى سەردابقا كىرىپ كەتكەن، دېيىشىدۇ. ئۇلار يەنە ئۆزلىرىنىڭ پەرقلىق قاراشلىرى، پىكىرلىرى بىلەن ئەھلى سۈننەت ۋەلجامائەنىڭ دەل قارشىسىدىكى بىر تەرەپتۇر. مەزھىپىنى ئىسلام ئالەمىگە ئومۇملاشتۇرۇش ئۈچۈن پائالىيەت ئېلىپ بارىدۇ.

قورۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

◈ ئىمامچىلىقنى ياقلايدىغان شىئەلەر ئىمام، دەپ ھېسابلايدىغان ئون ئىككى ئىمام بولۇپ، تۆۋەندىكى تەرتىپ بويىچە تىزىلىدۇ:

1 ـ توغرا يولدىكى خەلىپىلەرنىڭ تۆتىنچىسى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۈيئوغلى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بولۇپ، ئۇنى "ئەلمۇرتەزا"، دەپ ئاتايدۇ. ئۇ ھىجرىيەنىڭ 40 ـ يىلى رامىزاننىڭ 17 ـ كۈنى كۇفە مەسچىتىدە ئابدۇرراھمان ئىبنى مۇلجەم ئىسىملىك خاۋارىجنىڭ ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن قىلغان سۇيىقەستىدىن كېيىن ۋاپات بولغان.

2 ـ ھەسەن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما (3ھـ ـ 50ھـ) بولۇپ، ئۇنى "مۇجتەبا" دەپ ئاتىشىدۇ.

3 ـ ھۈسەين ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما (4ھـ ـ 61ھـ) بولۇپ، ئۇنى "شەھىيد" دەپ ئاتىشىدۇ.

4 ـ ئەلى زەينۇل ئابىدىن ئىبنى ئەلھۈسەين (38ھـ ـ 95ھـ) بولۇپ، ئۇنى "سەججاد" دەپ ئاتىشىدۇ.

5 ـ مۇھەممەد باقىر ئىبنى ئەلى زەينۇل ئابىدىن (57ھـ ـ 114ھـ) بولۇپ، ئۇنى "باقىر" دەپ ئاتىشىدۇ.

6 ـ جەئفەر ئەسسادىق ئىبنى مۇھەممەد باقىر (83ھـ ـ 148ھـ) بولۇپ، ئۇنى "سادىق" دەپ ئاتىشىدۇ.

7 ـ مۇسا ئەلكازىم ئىبنى جەئفەر ئەسسادىق (128ھـ ـ 183ھـ) بولۇپ، ئۇنى "كازىم" دەپ ئاتىشىدۇ.

www.munber.org

8 ـ ئەلى ئەررىزا ئىبنى مۇسا ئەلكازىم (148ھـ ـ 203ھـ) بولۇپ، ئۇنى "رىزا" دەپ ئاتىشىدۇ.

9 ـ مۇھەممەد ئەلجەۋاد ئىبنى ئەلى ئەررىزا (195ھـ ـ 220ھـ) بولۇپ، ئۇنى "تەقىي" دەپ ئاتىشىدۇ.

10 ـ ئەلى ئەلهادىي ئىبنى مۇھەممەد ئەلجەۋاد (212ھـ ـ 254ھـ) بولۇپ، ئۇنى "نەقىي" دەپ ئاتىشىدۇ.

11 ـ ئەلھەسەن ئەلئەسكەرىي ئىبنى ئەلى ئەلهادىي (232ھـ ـ 260ھـ) بولۇپ، ئۇنى "زەكىي" دەپ ئاتىشىدۇ.

12 ـ مۇھەممەد ئەلمەھدىي ئىبنى ھەسەن ئەلئەسكەرىي (256ھـ ـ .....) بولۇپ، "كۈتۈلۈۋاتقان ھۆججەت" دەپ ئاتىشىدۇ.

ئۇلار ئون ئىككىنچى ئىمامنى دادىسىنىڭ سامىرادىكى ئۆيىدىكى سەرداب (ئورەك)قا كىرىپ كەتكەن، ئەمما ھېچكىم ئۇنىڭ قايتقانلىقىنى كۆرمىگەن، دەپ داۋا قىلىشىدۇ. غايىب بولغان چاغدىكى يېشى توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلىشىدۇ، تۆت ياش، دېگەنلەرمۇ، سەككىز ياشتا ئىدى، دېگەنلەرمۇ بار. ئەمما، كۆپ ساندىكى تەتقىقاتچىلار ئۇنىڭ ئەسلى يوق ئىكەنلىكىنى، بۇنىڭ پەقەت شىئەلەرنىڭ ئويدۇرمىلىرىنىڭ بىرى ئىكەنلىكى قارىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئۇنى "مەئدۇم ياكى مەۋھۇم" دەپ ئاتىشىدۇ.

◈ تارىخىي نوقتىدىن كۆزگە كۆرۈنگەن كىشىلىرىنىڭ بىرى ئابدۇللاھ ئىبنى سەبەئ[①] بولۇپ، يەمەنلىك يەھۇدىيلاردىن. ئىسلامنى قوبۇل قىلغان ۋە يەھۇدىي پىكرىدە ئۇچىرىتقان رەجئە[②]، ئۆلۈمنىڭ يوقلىغى، زېمىننىڭ پادىشاھلىقى، مەخلۇقاتلارنىڭ ھېچقاندىق قادىر بولالمايدىغان ئىشلارغا قادىر بولۇش، ھېچكىم بىلمەيدىغانى بىلىش، ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالاغا بەدائ (ئىرادىسىنى ئۆزگەرتىش) ۋە ئۇنتۇشنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش قاتارلىق(ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىن پاكتۇر) يەھۇدىي پىكرىنى شىئەلەرگە ئىلىپ كىرگەن. يەھۇدىي دىنىدا چېغىدا يۇشەئ ئىبنى نۇن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋارىسى دەيتتى، ئىسلامغا كىرگەندىن كېيىن ئەلى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋارىسى، دەيدىغان بولدى. مەدىنىدىن مىسىر، كۇفە،

---

① بۇ ئېنسىكلوپېدىيەنىڭ بىرىنچى باسمىسى نەشىردىن چىققاندىن كېيىن، دۇنيا مۇسۇلمان ياشلار ئۇيۇشمىسىغا، شىئەلەرنىڭ تەسىس قىلغۇچىسىنىڭ ئابدۇللاھ ئىبنى سەبەئكە نىسبەت بېرىلگەنلىكىگە ئېتىراز بىلدۈرۈپ، شىئە ئوقۇرمەنلەردىن بىر قانچە پارچە خەت كەلدى.

بىز بۇ يەردە ئىبنى سەبەئنى تىلغا ئالغىنىمىزدا، ئۇنى شىئە ۋە سۈننىلەردىن تەركىپ تاپقان ئىسلامىي مەنبەلەر تەرىپىدىن مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن نەرسىنى تىلغا ئالىمىز. بۇ مەنبەلەر ئىبنى سەبەئنىڭ شىئەلەرنىڭ ئەقىدىلىرىگە كۆپىنچىسى ئويغۇن كېلىدىغان ۋە ئۇلارغا ئائىت پىكىرلەرگە تۈنجى چاقىرغان كىشى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. ھەتتا، "سەبەئىييە" ئىسمىلىك رادىكال بىر شىئە پىرقىسى ئۇنىڭغا نىسبەت بېرىلىدۇ. بۇ مەسىلىلەرنى سۈننى ئۆلىمالىرىدىن باشقا، شىئەلەردىن ئەنناشىئ ئەلئەكبەرمۇ "مسائل الإمام" ناملىق كىتابىنىڭ 22 ـ بېتى ۋە باشقا يەرلەردە زىكىر قىلىدۇ.

ئەمما ئابدۇللاھ ئىبنى سەبەئنىڭ رادىكاللىقى، پىكىرلىرى ئاساسەن مۇتەۋاتىر بولۇپ، ئۇنى شىئە ۋە سۈننى ئۆلىمالار زىكىر قىلغان. ئۇنىڭ بەزى خەۋەرلىرى "في المقالات والفـرق" ناملىق كىتابىنىڭ 20 ـ بېتىدە، نوبەختىي (310ھـ) "فـرق الشـيعة" ناملىق كىتابىنىڭ 23 ـ بېتىدە، شۇنىڭدەك ئەلكەشىي ئەششىيئىي "رجال" ناملىق كىتابىنىڭ 100، 98 ـ بەتلىرىدە ئىبنى سەبەئ توغرىسىدا بىر قاتار خەۋەرلەرنى كەلتۈرگەن ۋە باشقىلار. ئەمما، ئىبنى سەبەئنىڭ مەۋجۇتلىقى ۋە ئۇنىڭ ئوينىغان رولى توغرىسىدىكى گۇمانلىنىش مەسىلىسى يېڭى مەسىلە بولۇپ، ئۇنى شەرقشۇناسلار باشلىغان ۋە ھازىرقى زامان شىئە يازغۇچىلىرىنىڭ بەزىلىرى ئۇلارغا ئەگەشكەن.

(بۇ تېما توغرىسىدا ئەتراپلىق مەلۇماتقا ئىگە بولۇش ئۈچۈن، دوكتور سەلمان ئىبنى فەھد ئەلئەۋدەنىڭ "ئابدۇللاھ ئىبنى سەبەئ ۋە ئۇنىڭ ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە پىتنە پەيدا قىلىشتىكى تەسىرى" ناملىق كىتابىغا مۇراجىئەت قىلىشنى تەۋسىيە قىلىمىز. ئۇنىڭ ئەسلىسى ئۇنىۋېرسىتېت دىسسېرتاتسىيىسى بولۇپ، يازغۇچى ئۇنىڭدا ئىبنى سەبەئ توغرىسىدىكى مەلۇماتلارنىڭ ساغلاملىقىنى ئىسپاتلاپ چىققان. بۇ دىسسېرتاتسىيە ھىجرىيە 1402 ـ يىلى مۇنازىرىگە قويۇلغان.)

② ئۆلگەندىن كېيىن دۇنياغا قايتىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان بىر خىل مەزھەب ـ تەرجىمان.

www.munber.org

فۇستات ۋە بەسرە قاتارلىق جايلارغا يۆتكەلگەن. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا "سەن سەن" يەنى سەن ئاللاھ، دېگەن. بۇ سۆز بىلەن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنى ئۆلتۈرۈشنى ئويلىغان ئەمما، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس ئۇنداق قىلماسلىقنى تەۋسىيە قىلغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى مەدائىنغا سۈرگۈن قىلغان.

◈ مەنسۇر ئەھمەد ئىبنى ئەبۇ تالىب ئەتتابەرەسىي (588ھ ۋاپات بولغان): "الإحتجاج" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى، بۇ كىتاب 1302 ـ يىلى ئىراندا بېسىلغان.

◈ كۇلەينىي: "الكافي" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى. بۇ كىتاب 1278 ـ يىلى ئىراندا بېسىلغان. بۇ ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئەھلى سۈننەتنىڭ نەزىرىدىكى بۇخارىينىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. ئۇنىڭدا 16199 ھەدىس بار، دەپ داۋا قىلىنىشىدۇ.

◈ ھاجى مىرزا ھۈسەين ئىبنى مۇھەممەد تەقىي ئەننۇرىي ئەتتابەرەسىي (1320ھ ۋاپات بولغان): ئۇ نەجەفتىكى مۇرتەزەۋىي قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلىنغان. ئۇ "فصل الخطاب في إثبات تحريف كتاب رب الأرباب" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى بولۇپ، ئۇنىڭدا، قۇرئاننىڭ كەم ـ زىيادە تەرەپلىرى بار، دەپ داۋا قىلىدۇ. بۇ بىلجىرلاشلىرىنىڭ ئارىسىدا "ئىنشىراھ سۈرىسى"دىن "وجعلنا عليا صهرك" (يەنى ئەلىنى ساڭا كىيئوغۇل قىلدۇق) ئىبارىسى چۈشۈپ قالغان، دەپ داۋا قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ بۇ بىلجىرلاشلىرىنىڭ توغرا بولۇپ قېلىشىدىن پاناھىدا ساقلىسۇن! بۇ كىتاب ھىجرىيە 1289 ـ يىلى ئىراندا نەشر قىلىنغان.

◈ ئايەتۇللاھ مامقانىي: "تنقيح المقال في أحوال الرجال" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى. ئۇ شىئەلەرنىڭ نەزىرىدە رىۋايەتچىلەرنىڭ ساغلاملىرى بىلەن تەكشۈرۈشكە تېگىشلىكلىرىنى ئايرىيدىغان ئىمام، دەپ قارىلىدۇ. ئۇنىڭ كىتابىدا ئەبۇ بەكىر ۋە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلارغا تاغۇت ۋە قورقۇنچاق لەقەملىرى بېرىلىدۇ. بىرىنچى جىلد، 207 ـ بەتكە قاراڭ. بۇ كىتاب 1352 ـ يىلى ئىراندا بېسىلغان.

◈ "تهذيب الأحكام" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى ئەبۇ جەئفەر ئەتتۇسىي. "الوافي" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى موللا مۇھسىن ئەلكاشىي دەپ چاقىرىلىدىغان مۇھەممەد ئىبنى مۇرتەزا. "وسائل الشيعة إلى رسائل الشريعة" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن ئەلھۇر ئەلئاملىي. "بحار الأنوار في أحاديث النبي والأئمة الأطهار" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى ئەلمەجلەسىي ئىسمى بىلەن تونۇلغان مۇھەممەد باقىر ئىبنى ئەششەيخ مۇھەممەد تەقىي. "منهج الصادقين" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى فەتھۇللاھ ئەلكاشانىي. "شرح نهج البلاغة" ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى ئىبنى ئەبۇلھەدىيد.

◈ ئايەتۇللاھ ئەلخۇمەينى: ھازىرقى زامان شىئەلىرىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن كىشىلىرىنىڭ بىرى. ئىراندىكى شىئەلەر ئىنقىلابىنى قوزغاپ ھۆكۈمەتنىڭ تىزگىنىنى قولغا ئالغان. ئۇنىڭ "سىرلارنىڭ ئېچىلىشى"، "ئىسلام ھۆكۈمىتى" ناملىق كىتابلىرى بار. ئۇ فەقىھى ئالىمنىڭ ۋالىي بولۇشى نەزىرىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويغان. گەرچە ئىنقىلابىنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە ئورتاق ئىسلامىي شۇئارلارنى كۆتۈرۈپ چىققان بولسىمۇ، ئاردىن ئۇزاق ئۆتمەيلا ئۇنىڭ تار دائىرىدىكى رادىكال شىئە ئېقىمى

www.munber.org

ئىكەنلىكى ۋە ئۇنى ئىسلام دۇنياسىنىڭ باشقا جايلىرىغا ئېكسپورت قىلىش نىيىتىنىڭ بارلىقى ئىسپاتلانغان. نەتىجىدە بەزى باسقۇچلارنى باسقان بولۇپ، ئۇلار باشقا سەۋەبلەر بىلەن بىرلىكتە سەككىز يىل داۋاملاشقان ئىراق ـ ئىران ئۇرۇشىنىڭ پارتلىشىغا ئېلىپ بارغان.

پىكىر ۋە ئېتىقادلار

◈ ئىماملىق (خەلىپىلىك): ئىماملىق (تەۋسىيەسى) يازما شەكىلدە بولۇشى لازىم. يەنى دەسلەپكى ئىمام ئۆزىدىن كېيىن كېلىدىغان ئىمامنى سۈپەتلەپ ئەمەس، مۇئەييەنلەشتۇرۇپ تۇرۇپ يازما ۋەسىيەت قالدۇرۇشى ۋاجىب. ئىماملىق مۇھىم ئىشلارنىڭ بىرى بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىنىڭ ھەر بىرى بىر خىل قاراشنى ئوتتۇرىغا قويىدىغان ئەھۋالدا ئۇلارنى تاشلاپ قويۇپ، كېتىپ قېلىشى جائىز ئەمەس. بەلكى، ئىشلارنى كونترول قىلىدىغان بىر كىشىنى تەيىنلىشى ۋاجىبتۇر.

ـ بۇنىڭغا غەدىر خەم بايرىمى كۈنىدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىدىن كېيىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئىمام بولۇشىغا تەۋسىيە قىلىپ، ئاشكارا خەت قالدۇرغان، دېگەننى دەلىل قىلىدۇ. بۇ ھادىسىنى ئەھلى سۈننەتنىڭ ھەدىسشۇناس ياكى تارىخچىلىرى تەستىقلىمايدۇ.

ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئىككى ئوغلى ھەسەن ۋە ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلارغا يازما ۋەسىيەت قالدۇرغانلىقىنى داۋا قىلىشىدۇ... ۋاھاكازالار. ھەر بىر ئىمام ئۆزىدىن كېيىن كېلىدىغان ئىمامنى ۋەسىيىتى ئارقىلىق تەيىنلەيدۇ. ئۇلارنى ۋەسىيەت قىلىنغۇچىلار، دەپ ئاتايدۇ.

◈ پاكلىق (ئەسمە): ئەھلى بەيتتىن چىققان ئون ئىككى ئىمام ئۇلارنىڭ قارىشىچە خاتالىق ۋە ئۇنتۇشتىن، چوڭ ـ كىچىك گۇناھلارغا يېقىنلىشىشتىن پاكتۇر.

◈ ئىلاھىي ئىلىم: ئىماملارنىڭ ھەر بىرىگە شەرىئەتنى تولۇقلاش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلمىدىن بېرىلگەن، ئۇلار ئىلاھىي ئىلىمغا ئىگە. يالغۇز ئۇلارغا ۋەھيى قىلىنمايدىغانلىقىدىن باشقا پەيغەمبەر بىلەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق پەرق يوق. ئاللاھ تائالانىڭ ئەلچىسى زامانىنىڭ تەقەززاسىغا كۆرە، كىشىلەرگە بايان قىلىپ بېرىشى ئۈچۈن شەرىئەتنىڭ سىرلىرىنى ئۇلارغا قالدۇرۇپ قويغان.

◈ ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلار: ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلارنىڭ ئىمامنىڭ قولىدا يۈز بېرىشى جائىز بولۇپ، ئۇنى "مۆجىزە" دەپ ئاتىشىدۇ. ئەگەر بىر ئىمامغا سابىق ئىمامتىن يازما ۋەسىيەت بولمىسا، بۇ ئەھۋالدا ئۇنىڭ ئىماملىقنى بۇ خىل ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلار ئارقىلىق ئىسپاتلىشى ۋاجىب.

◈ غايىب بولۇش: ئۇلار زامانىنىڭ ئەقلىي ۋە شەرئىي جەھەتتىكى ئاللاھنىڭ ھۆججەتلىرىدىن خالىي بولمايدىغانلىقى قارىشىدىدۇر. بۇنىڭغا ئاساسەن، ئۇلار داۋا قىلغاندەك، ئون ئىككىنچى ئىمامنىڭ ئۆزىنىڭ خانىسىدە غايىب بولغانلىقىنى،

www.munber.org

ئۇنىڭ بىر چوڭ، بىر كىچىك غايىب بولۇدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ ئەپسانىلىرىنىڭ بىرىدۇر.

◈ ئۆلگەندىن كېيىن دۇنياغا قايتىش (الرجعة): ئۇلار مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن ئەلئەسكەري زامانىنىڭ ئاخىرىدا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا چىقىشقا رۇخسەت بەرگەن چاغدا قايتىپ كېلىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى شام نامىزىدىن كېيىن، ئۇنىڭ خانىسىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇرىشاتتى. ئۇ يەرگە مىنىدىغان نەرسە ئېلىپ كېلىپ، ئىسمىنى چاقىرىشاتتى. قايتىپ چىقىشقا تەكلىپ قىلىشاتتى. بۇ ئەھۋال ئاسمانىنى يۇلتۇزلار قاپلىغانغا قەدەر داۋاملىشاتتى. ئاندىن تارقىلىپ كېتەتتى. كېلىدىغان كۈنى ئاخشىمى بۇ ئىشنى يەنە تەكرارلىشاتتى. ئۇلار، ئۇ قايتىپ كەلگەندە، زېمىن تەڭسىزلىك ۋە زۇلۇمغا تولۇپ كەتكەندەك ئادالەتكە تولۇپ كېتىدۇ. تارىختىكى شىئەلەرنىڭ رەقىبلىرىدىن قىساس ئالىدۇ، دېيىشىدۇ. ئىماملارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن قايتىپ كېلىدىغانلىقى ئوتتۇرىغا قويىلىدۇ. باشقا پىرقىلىرىنىڭ بىر قىسىملىرى بەزى ئۆلۈكلەرنىڭ قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

◈ تەقىييە[1]: شىئەلەر بۇنى دىنىي ئۇسۇللارنىڭ بىرى، دەپ ھېسابلايدۇ. ئۇنى تەرك قىلغانلار نامازنى تەرك قىلغان كىشىلەر بىلەن ئوخشاش بولىدۇ. ئۇ، چىقىدىغان ئىمام چىققانغا قەدەر سەل قاراشقا بولمايدىغان ۋاجىب بولۇپ، كىمكى ئۇنىڭ چىقىشىدىن ئىلگىرى بۇنى تەرك قىلسا، ئۇ ئاللاھنىڭ ۋە ئىماملارنىڭ دىنىدىن چىققان بولىدۇ. بۇنىڭغا ئاللاھ تائالانىڭ: «ئۇلاردىن قورقۇپ دوستلۇق ئىزھار قىلىشىڭلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا»[2] دېگەن ئايىتىنى دەلىل كەلتۈرىدۇ. ئۇلار يەنە، "تەقىييە مېنىڭ ۋە ئاتىلىرىمنىڭ دىنى، تەقىييە بولمىغان ئادەمدە ئىمان بولمايدۇ" دېگەن سۆزنى بەشىنچى ئىمام ئەبۇ جەئفەرگە ئائىت، دېيىشىدۇ. ئۇلار "تەقىييە"نىڭ مەنىسىدە يېتەرلىك دەرىجىدە ئىچكىرلەپ كېتىدۇ.

◈ مۇتئە (ۋاقىتلىق نىكاھلىنىپ ھۇزۇرلىنىش): ئۇلار، ئاياللاردىن پايدىلىنىشنى ئادەتلەرنىڭ ياخشىسى، يېقىنلىشىشنىڭ ئەۋزەل يولى، دەپ قارايدۇ ۋە بۇنىڭغا ئاللاھ تائالانىڭ: «قايسىكى ئاياللارنى (نىكاھلاپ ئېلىپ) پايدىلانساڭلار، ئۇلارغا (نىكاھ ۋاقتىدا) بېكىتىلگەن مەھرىلىرىنى بېرىڭلار»[3] دېگەن ئايىتىنى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىدۇ. ئىسلام بۇنىڭغا ئوخشاش چەكلىك مۇددەتنى شەرت قىلغان نىكاھلىنىشنى ھارام قىلغان. ئەھلى سۈننەتنىڭ كۆپىنچىسى ئاخىرىغىچە ئۆي تۇتۇشنى نىيىتى بولمىغان نىكاھنى شەرتى، دەپ قارايدۇ. ۋاقىتلىق نىكاھلىنىشنىڭ جەمئىيەتكە نۇرغۇن سەلبىي تەسىرلىرى بولۇپ، ئۇنىڭ ھاراملىقىنى ئىسپاتلاشقا يېتىپ ئاشىدۇ.

[1] "تەقىييە"نىڭ ئۇقۇم دائىرىسى توغرىسىدا، شىئەلەر بىلەن سۈننى ئالىملار ئوتتۇرىسىدا ئوخشىمىغان قاراشلار مەۋجۇت. ئەمما، ئۇ، بىر ئىشنىڭ (مەسىلەن ئىماننىڭ) قەلبتە مەۋجۇت بولسىمۇ، ئۆزگە زىيان يېتىپ قېلىش خەۋپى بولسا، ئۇنى ئاشكارا قىلماسلىق، باشقىلاردىن يوشۇرۇش، دېگەنگە ئوخشاش مەنىلەرنى بېرىدۇ. ـ تەرجىمان.
[2] ئال ئىمران سۈرىسى، 28 ـ ئايەت.
[3] نىسا سۈرىسى، 24 ـ ئايەت.

www.munber.org

◈ ئۇلار قوللىرىدا "فاتىمەنىڭ قۇرئىنى"[1] ئىسىملىك بىر قورئىنىنىڭ بار ئىكەنلىكىنى داۋا قىلىدۇ: كۇلەينىي ئۆزىنىڭ "الكافي" ناملىق كىتابىنىڭ 57 ـ بەت، ھىجرىيە 1278 ـ يىلى بېسىلغان نۇسخىسىدا جەئفەر ئەسسادىقتىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: "قېشىمىزدا پاتىمە ئەلەيھەسسالامنىڭ قۇرئىنى بار ئىدى. فاتىمەنىڭ قۇرئىنى دېگەن نېمە؟ ـ ، دېدىم. ئۇ: قۇرئان بولۇپ، سىلەرنىڭ قۇرئىنىڭلاردەك ئۈچ ھەسسە كېلىدۇ. ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ئۇنىڭدا سىلەرنىڭ قۇرئانىڭلاردىن بىر ھەرپمۇ يوق ـ ، دېدى."

◈ بەرائە (ئادا ـ جۇدالىق): ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمان (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن) لاردىن ئىبارەت ئۈچ خەلىپىدىن ئادا ـ جۇدا ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىدۇ ۋە ئۇلارنى ئەك رەزىل سۆپەتلەر بىلەن سۆپەتلەيدۇ؛ چۈنكى ئۇلار (شۇلارنىڭ داۋا قىلىشلىرىچە) خەلىپىلىكنى ئۇلارغا قارىغاندا ئەك ھەقلىق سانىلىدىغان ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن تارتىۋالغان. ئۇلار يەنە ئەھمىيەتلىك ھەر قانداق ئىشنى باشلىغاندا، «بىسمىللاھ» نىڭ ئورنىغا ئەبۇ بەكرى ۋە ئۆمەرگە لەنەت ئوقۇش بىلەن باشلايدۇ. ئۇلار يەنە ساھابىلەردىن نۇرغۇن كىشىلەرگىمۇ ھۇجۇم قىلىدۇ. مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا تىل تەككۈزۈشتىن قورۇنمايدۇ.

◈ مۇغالات (بەلگۈلىمىدىن ھالقىپ مۇبالىغە قىلىش): ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ شەخسىيىتى توغرىسىدا مۇبالىغە قىلىشقان. شىئەلەرنىڭ سەبەئىييەگە ئوخشىغان مۇبالىغە قىلغۇچىلىرى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئىلاھلىق دەرىجىسىگە كۆتۈرگەن. بەزىلىرى، جىبرىئىل پەيغەمبەرلىكنى ئېلىپ چۈشۈشتە خاتالىشىپ، ئەلىگە چۈشۈشنىڭ ئورنىغا مۇھەممەدكە چۈشكەن، دېيىشىدۇ؛ چۈنكى، گويا قاغا قاغىغا ئوخشىغاندەك، ئەلىمۇ پەيغەمبەرگە ئوخشايتتى، دېيىشىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن "غەرابىييە" دەپ ئاتاشقان.

◈ غەدىر خەم بايرىمى: بۇ زۇلھەججە ئېيىنىڭ ئون سەككىزىنچى كۈنىگە توغرا كېلىدىغان بىر بايرام بولۇپ، قۇربان ۋە روزا ھېيتلىرىدىن مۇھىم، دەپ بىلىدۇ، ئۇنى چوڭ ھېيت، دەپ ئاتايدۇ. بۇ كۈندە روزا تۇتۇش ئۇلار ئۈچۈن سۈننەت مۇئەككەدە (تەكىتلەنگەن سۈننەت) دۇر. بۇ كۈننى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىدىن كېيىن ئەلىنىڭ خەلىپە بولۇشىغا ۋەسىيەت قالدۇرغان كۈن، دەپ داۋا قىلىشىدۇ.

◈ پارىسلارنىڭ نورۇز بايرىمىنى ئۇلۇغلايدۇ. بەزىلىرى "نورۇز كۈنىدە يۇيۇنۇشنى سۈننەت" دەپ قارايدۇ.

◈ ئۇلارنىڭ رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ توققۇزىنچى كۈنى ئۆتكۈزىدىغان بىر بايرىمى بار. بۇ ئۇلارنىڭ ئاتىسى بابا شۇجائۇددىنىنىڭ بايرىمىدۇر. بۇ لەقەمنى ئۇلار ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئۆلتۈرۈش ئىشىنى ئورۇنلىغان ئەبۇ لوئلۇئ ئەلمەجۇسىيغىمۇ قويغان.

---

[1] ھازىرقى زاماندىكى بەزى شىئەلەر فاتىمەنىڭ قۇرئىنى، خەلىپىلەردىن يۈز ئۆرۈش ۋە بۇ ئېنىقلىمىدا كەلگەن بەزى باشقا ئىشلارنى ئىنكار قىلىدۇ. ئەمما، بۇ مەسىلىلەر، ئۇلارنىڭ كىتاپلىرىدا مەۋجۇت بولۇپ، ئالدىنقى قاتاردىكى ئۆلىمالىرى بۇلار بىلەن ئالاقىسىنى ئۈزمىگەن، ھەتتا بۇلارنىڭ ئارىسىدا شىئەلەرنىڭ ئۆزلىرىمۇ بار. بۇ خىل ئىنكار قىلىش، بەزى ئىبادەتلەرنى ئاشكارا قىلىدىغان باشقا ئىسلامىي پىرقىلەرگە قارشى تەتبىقلىغان "تەقىييە" بولۇپ، ئۇنى مەخپىي قىلىپ، قارشى مەيداندا تۇرىدىغانلىقىغا ئائىت بىرىلگەن سىگنالىدىن ئىبارەت.

www.munber.org

◈ تەسەللى بېرىش، قايغۇرۇش، سۈرەت تارتىش، كۆكرەكلىرىگە ئۇرۇش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى، نۇرغۇنلىغان هارام قىلىنغان ئىشلارنى مۇھەررەم ئېيىنىڭ ئونىنچى كۈنى ئېلىپ بارىدۇ ۋە بۇلارنى ئاللاھ تائالاغا يېقىنلاشتۇرىدۇ، گۇناھ ۋە جىنايەتلەرنى يۇيىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. كەربالا، نەجەف، قۇم ... قاتارلىق جايلاردىكى مۇقەددەس جايلارنى زىيارەت قىلغانلار بۇ ھەيران قالارلىق ئىشلارنى كۆرىدۇ.

ئەقىدە ۋە پىكىرلىرىنىڭ يىلتىزلىرى:

◈ شىئە ئەقىدىسىدە ۋارىسلىق ۋە پادىشاھلىق دىنىغا ئىشىنىدىغان پارىسلارنىڭ ئەقىدىلىرى ئەكس ئەتكەن. پارىسلار ئۆزلىرىنىڭ شانۇ ـ شەۋكىتىنى يىتچىت قىلغان ئىسلامدىن ئىسلام نامى بىلەن ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن بۇنىڭغا ھەسسە قوشقان.

◈ شىئەلەرنىڭ پىكرى بۇددىزم، ماني ۋە براھمانغا ئوخشىغان ئاسىيا ئەقىدىلىرىدىن كەلگەن پىكىرلەر بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن. ئۇلار "تەناسۇخ" ۋە "ھۇلۇل"[1] قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

◈ شىئەلەر پىكىرلىرىنى ئاشۇرىيىيە ۋە بابىل بۇتپەرەستلىكىنىڭ ئىزلىرىنى كۆتۈرۈپ يۈرۈيدىغان يەھۇدىيلاردىن قوبۇل قىلغان.

◈ ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب ۋە ئال بەيت توغرىسىدىكى سۆزلىرى خرىستىيانلارنىڭ ئىيسا ئەلەيھىسسالام توغرىسىدىكى سۆزلىرى بىلەن بىر يەردىن چىقىدۇ. ئۇلارغا بايراملىرىنىڭ، سۈرەتلىرىنىڭ كۆپلىگى ۋە ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلارنى ئويدۇرۇپ چىقىپ، ئىماملارغا ئائىت، دەپ قاراشلىرىدا ئوخشايدۇ.

تارقىلىشى ۋە تەسىر دائىرىسى:

ئىمامچىلىقنى ياقلايدىغان شىئەلەرنىڭ ئون ئىككى ئىمام پىرقىسى ھازىر ئىرانغا تارقالغان ۋە شۇ يەرگە مەركەزلەشكەن. ئىراقتىمۇ خېلى كۆپ ساندا ئىمامچى شىئەلەر بار. ئۇلارنىڭ مەۋجۇتلىقى پاكىستانغىمۇ سوزۇلغان. لىۋىيەدىمۇ ئەگەشكۈچىلىرى بار. ئەمما سۈرىيەدىكىلىرى ئاز ساندا بولۇپ، رادىكال شىئەلەردىن نۇسەيرىيلەر بىلەن قويۇق مۇناسىۋەت قىلىدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى: دەسلەپكى شىئەلەر ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبنىڭ خەلىپىلىككە ئەڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدىغان بىر پارتىيە سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن، كېيىن تەرەققىي قىلىپ، ئەقىدىگە ساھىب بىر پىرقىگە، ئىسلام ۋە مۇسۇلمان دۆلىتىگە سۈيىقەست قىلىشنى مەقسەت قىلغانلارنىڭ ھەممىسىنى

[1] " تەناسۇخ" ئۆلگەن ئادەمنىڭ روھىنىڭ باشقا بىر ئادەمگە كۆچىدىغانلىقىنى تەكىتلەيدىغان ئېتىقاد. "ھۇلۇل" خالىقنىڭ مەخلۇقتا مۇجەسسەملىنىشنى تەكىتلەيدىغان ئېتىقاد ـ تەرجىمان

www.munber.org

بايرىقى ئاستىغا ئالدىغان سىياسىي ئېقىمغا ئايلانغان. ئىسلام تارىخىنى كۆزىتىپ چىققانلار ھەر قانداق ئىنقىلاپ، ئانا دۆلەتتىن بۆلۈنۈش ياكى ئەقىدىگە ئائىت مەسىلىلەردە شىئەلەرنىڭ ئوخشىمىغان پىرقىلىرىنىڭ بارلىقىنى ياكى ئۇلارنىڭ بۇ مەسىلىلەر بىلەن ئالاقىدار ئىكەنلىكىنى بايقايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام تارىخىي نۇرغۇنلىغان ئىنقىلاب ۋە بۆلۈنۈشلەرگە تولغان. مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىدا بۇ خىل ئىختىلاپلارنىڭ ئۈزلۈكسىز داۋاملىشىشىغا كۈچلۈك بولىدىغان رەزىل ئامىللارنىڭ بولغانلىقى سەۋەبلىك قېيىنچىلىقلار تۈگىمىگەن، ئىختىلاپ داۋاملاشقان. ھەتتا شىئە ئىسلامدىن تامامەن پەرقلىنىدىغان بىر دىنغا ئايلىنىپ قالغىلى ئازلا قالغان. غەربنىڭ ئورگانلىرى ۋە شەرقشۇناسلار مۇسۇلمانلارنى شىئە ۋە بىر ـ بىرىگە قارشى پارتىيىلەر، دەپ تەسۋىرلەش ئۈچۈن بۇ ئىختىلاپلارنى غەنىمەت بىلگەن. ھەتتا، ئىسلامنى پىرقىلىرىنىڭ سانى يۈزگە يەتكەن خرىستىيان دىنى بىلەن سېلىشتۇرىدىغان بولغان.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- مۇھەممەد ئەبۇ زوھرە: المذاهب الإسلامية – نەمۇزەجىييە باسمىخانىسى ـ قاھىرە.
- ئەبۇلھەسەن ئەلئەشئەري: مقالات الإسلاميين ـ بىرىنچى نەشرى، 1379ھ/1969م.
- مۇھەممەد ئەبۇ زۆھرە: الشافعي ـ ئەرەب پىكىر نەشرىياتى ـ مىسىر.
- د.ئابدۇللاھ فەيياز: تاريخ الإمامية وأسلافهم من الشيعة ـ ئەسئەد باسمىخانىسى ـ باغداد، 1970م.
- د.سابىر تائىيمە: دراسات في الفرق – مائارىپ كىتابخانىسى ـ رىياد، 1401ھ/ 1981م.
- مۇھىببۇددىن ئەلخەتىيب (تەھقىقلىغۇچى): مختصر التحفة الإثنا عشرية – سەلەپىيە باسمىخانىسى ـ قاھىرە، 1373ھ.
- ئەبۇلفەتھ ئەششەھرىستانىي: الملل والنحل – مەرىپەت نەشرىياتى ـ بېيرۇت، ئىككىنچى نەشرى، 1395ھ/1975م.
- ئىھسان ئىلاھىي زەھىير: الشيعة والسنة ـ تەرجىمانۇسسۇننە ئىدارىسى ـ لاھور ـ پاكىستان، بەشىنچى نەشرى، 1397ھ/ 1977م.
- ئىھسان ئىلاھىي زەھىير: الشيعة والتشيع ـ تەرجىمانۇسسۇننە ئىدارىسى ـ لاھور ـ بىرىنچى نەشرى، 1404ھ/ 1984م.
- ئىھسان ئىلاھىي زەھىير: الشيعة وأهل البيت ـ تەرجىمانۇسسۇننە ئىدارىسى ـ ئۈچىنچى نەشرى، 1403ھ/ 1983م.

www.munber.org

- ئىبنى ھەزم: الفصل في الملل والأحواء والنحل ـ جىددە، 1402ھ/ 1982م نەشرى.

- مۇھىببۇددىن ئەلخەتىيب: الخطوط العريضة ـ بەشىنچى نەشرى ـ قاھىرە، سەلەپىييە باسمىخانىسى ـ 1388ھـ.

- ئەللامە دوكتور مۇسا ئەلمەسۇۋىي: الصراع بين الشيعة والتشيع ، 1408ھ.

- د.سۇلەيمان ئىبنى فەھد ئەلئۇۋدە: عبدالله بن سبأ وأثره في إحداث الفتنة في الإسلام، ئىككىنچى نەشرى ـ رىياد، تەييىبە نەشرىياتى.

- د.ناسىر ئىبنى ئابدۇللاھ ئەلقەففارىي: التقريب بين السنة والشيعة، تۆتىنچى نەشرى، رىياد ـ تەييىبە نەشرىياتى، 1416ھـ.

www.munber.org